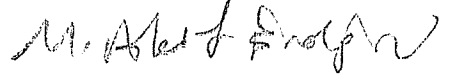

Yeni Yayınlar

Tarih İncelemeleri Dergisi
Cilt/Volume XX, Sayı/Number 1
Temmuz/July 2005, 213-214.

Mária Ivanics- Mirkasym A. Usmanov, Das Buch der Dschingis-Legende (Däftär-i Cingiz-nâmä), I., Macaristan Seged Üniversitesi Altay Çalışmaları Bölümü Yayını, Seged 2002, 324 sayfa, ISBN: 963 4825761

Prof. Abdülkadir İnan ve Prof. R. Rahmeti Arat gibi bilim adamlarının Türkiye'ye **Cengiz-nâme** ismiyle tanıttıkları bu yazma eserin bir kısmı, şimdi, Seged Üniversitesi hocalarından bayan Ivanics ile Kazan'dan Usmanov tarafından edisyon kritik olarak Seged'de yayımlanmıştır. Bu edisyonda dört farklı nüsha, St. Petersburg'da Rus Akademisi Şark Enstitüsü'nde Said Vahidova kitapları arasında saklanan nüshalar karşılaştırılarak incelenmiştir.

Bu ciltte, sırasıyla Cengiz Han destanı (ss. 31-62), Aksak Timur Destanı (63-82), İsaoğlu Amat Destanı (82-87) ve Edige Bey Destanı (88-89) bulunmaktadır. Eserin yazılış tarihi ve müstensihî bilinmemektedir, ancak 15.-18. yüzyıllar arasındaki çeşitli dönemlere tarihlenmektedir. Rus, Başkurt, Kazak, Kamuk, Tatar, Özbek gibi Orta Asya ve Rusya halklarının tarihi için Oğuz çevresinde kaleme alınmış önemli bir Türk kaynağı olan bu eserde çoğunlukla destansı bilgiler bulunur ve İslamiyet'in bu bölgelerde yayılışı anlatılır. Eski Türk devletlerindeki devlet gelenekleri üzerine önemli bir kaynak olarak bu eseri kabul etmek gerekir.

İlk kısımda Cengiz hanın nesli sıralanır. Buna göre Cengiz hanın nesli sırasıyla Ebulca han, Bakır han, Ucan han, Avaz han, Gökhan, Boğara han, Karahan, Künüm han, Rucam, Sam Savcı, Salar Savcı, Sankaburun, Kaçu Merkan, Kaçuman, Karaduman, Turumtay Çaçan, Tumavul Merkan, Duyın Bayan, Cingiz han, Yöcü Han, Sayın Han, Sartak han, Burtak han, Tuğalı han, Toktağı han, Özbek han, Canbek han, Berdibek han, Şibak han, Murtaza han, Küçüm han, Arslan han ve Burhan sultan (Rus'ta mürted oldu) olarak yazılmıştır. Cengiz hanın ailesi, beyleri, ordu teşkilatı, o dönemin göçebeleri ve devlet tören olarak avcılık üzerine bilgi bulmak mümkün bu yazma eserde.

Sanırım bu kitap Türk kültür tarihi bakımından o kadar zengindir ki bu Orta Asya ve Rusya'nın kuşları, ağaçları, orun ve tamgaları üzerine ilgi çekici bilgiler sunulmuştur.

Yeni Yayınlar

komutanlar	ağacı	kuşu	orunu	tamğası
Cengiz han	çınar	ikibak karakuş	can kaba	kuşbaş
Bodoncaroğlu Kıyat	karagay	şonkar	arucan	avırna
Kongratoğlu Sengle	almağaç	laçin	kongrat	ay
Uyşın Mayki biy	karagaç	karakuş	salavat	serka
Ordac biy	kayın	karçığa	alac	kuşkabırğa
Tamyan biy	tirak	kirgiy	tutya	irgak
Kıpçak biy	karama	bürküt	tavuk saba	tarak
Curmatı biy	üyankı	itelgü	ak taylak	sinli sanak
Kerait biy	çoka	kaz	ar börü	köz
Mutyın biy	milaş	turna	baygungrat	kuyuşgan
Börcan biy	imen	küçügan	akdogan	cağalbay
Bürkit biy	çağan	hüdhüd	buruh	imza
Kaincaroğlu Kıyat	artış	kadu	taylak	sürü
Kaldar biy	sandal	göklercin	arnav	cümüc
Salcut biy	köbrüc	köyüldü	barlas	üy
Temir Kutulu biy	cirtük	şaysakan	taban	yarımtarak

Cengiz hanın oğullarına ve komutanlarına verilen yurtlar yazıdır. Cengiz hanın biyografisi için önemli bir kaynak olarak görülebilir, bilgiler geç bir tarihte derlenmiş olsa bile. Cengiz handan sonra Timur'un biyografisi verilir ve yaptığı seferler anlatılır, Hindistan, Kırım, Bulgar, Rus seferleri gibi. Bunlar içinde en ilgi çekici olanı bizim açımızdan İstanbul seferi olarak sunulan bölümdür. Ne Fars ne de Bizans kaynakları Timur'un İstanbul kuşatmasından sözeder. Aslında bu bölümün gerçekle pek alakası yok gibidir. Zira İstanbul kalesi olarak sunulan şekil, muhtemelen Ankara kalesine aittir. Derleyen Timur'un Ankara savaşını olasılıkla İstanbul'a uyarlamıştır. Zaten eserde bu kuşatma bazen İstanbul bazen de Kostantiniyye muhasarası olarak geçer. İstanbul kelimesinin kullanılması eserin, İstanbul'un Türkler tarafından fethinden sonra derlendiğini gösteriyor.

Edige bey destanı otuz sekiz satırdan ibarettir. Edige'nin nesli Hz. Ebubekir'e dayandırılır. Kutlu Kıya babası olarak sunulur. Ruslar onu şehit etmiştir. Edige, Tohtamış hanın ulusunun beyi olmuştur. Oğlu Nurazın Mirza'dır. İsaoglu Amat destanı, Camıbek hanın gördüğü bir rüya ile başlar. Sılcı, Camıbek hanın kızından doğan oğludur. Eser, tarih kaynağı olarak eleştiri süzgecinden geçirilmeden kullanılmamalıdır. Tarih kitabından daha çok, bir destanlar derlemesidir, ve İslamiyetin Rusya ve Orta Asya halkları arasında yayılışını destansı bilgilerle anlatır. Arap grameri ve İslami bilgilerin eserde etkisi büyüktür. Timur, Orta Asya halkları arasında İslamiyeti yaygın önemli bir şahsiyet olarak sunulur, Başkurt, Kazak, Rus, Kalmuk, Özbek gibi Orta Asya halklarının birbirleriyle ilişkileri açısından da bu eser dikkatli kullanılmak şartıyla önemli addedilebilir.

M. Akif Erdoğan